

*Kommunikationsutveckling
- autism/funktionshinder*

Eva Karlsson
Nils Mårtensson
Anders Säterhag

Förord

En av huvudstörningarna i autistiskt syndrom är problem med kommunikation. Om en person med autism också har ett förståndshandikapp blir problemen ännu större både för personen själv att uttrycka sin vilja och för omgivningen att förstå vad personen vill. Genom att utveckla personens kommunikation ökar man också personens möjligheter att påverka viktiga saker och situationer i sitt liv. Den här rapporten handlar om en sådan person och hur personalen på hans gruppbostad arbetat i ett projekt för att för att kartlägga kommunikationsnivå och kommunikation i olika situationer samt att utveckla eller få fram lämpliga kommunikationshjälpmedel. Man har bl.a. använt videoinspelningar och observationsscheman och syftet har varit att skaffa sig en grund både för att utveckla personens kommunikation och att skapa en arbetsmodell som kan vara användbar för andra personer med liknande svårigheter. En av de viktiga saker rapporten pekar på är vikten av att arbeta på ett systematiskt sätt för att kunna hjälpa en person att utveckla sin kommunikation trots de svårigheter som autism och förståndshandikapp innebär.

De FoU medel som beviljades för projektet 2002 gick till Nils-Gustav Mårtensson och Anders Säterhag men i det praktiska projektarbetet har även Eva Karlsson vid dagverksamheten Mica varit mycket delaktig liksom övrig personal på den aktuella gruppbostad.

Bengt Åkerström
Forskningsledare och redaktör

Innehåll

INLEDNING	6
SYFTE	8
METOD	8
PERSONBESKRIVNING	8
ARBETSPROCESS.....	9
Uppstartsdag.....	9
Kylens skala	9
Inledande observationer.....	9
Videoobservationer	9
Kommunikationssätt.....	10
Observationsscheman	10
RESULTAT.....	12
KYLENS SKALA.....	12
Kvalitet.....	12
Kvantitet.....	13
Tid	13
Rum	13
Orsak.....	13
Språk.....	14
INLEDANDE OBSERVATIONER	14
Resultat av inledande observation	14
VIDEOOBSERVATIONERNA.....	17
GENOMGÅNG AV PERSONENS KOMMUNIKATION.....	17
Konkreta saker och handlingar.....	20
Foton.....	20
Tecken	21
Pictogrambilder	21
OBSERVATIONSSCHEMA	21
DISKUSSION.....	24
OBSERVATIONSSCHEMAN	24
Slutsatser	24
TIDEN	25
Struktur/bildförståelse.....	25
FRAMTID.....	25
TIPS OCH IDÉER.....	25
SLUTORD.....	27
REFERENSER	28

BILAGA 1 Pictogrambilder

BILAGA 2 Foton

BILAGA 3 Observationsschema arbete

BILAGA 4 Observationsschema bostad

Inledning

För personer med autism så finns en begränsning i utvecklingen av kommunikation vilket visar sig som utebliven eller försenad talutveckling och vilket medför stora svårigheter att föra en dialog. De har svårt att samordna pliktkontakt med mimik, gester och ljud för att förmedla önskemål och tankar. Hälften av alla barn med autism utvecklar aldrig något användbart tal. Hos dem där talutvecklingen kommer igång, präglas det ofta av ekotal, där barnet upprepar hela eller delar av meningar de just har hört, (Heimann 1992). Språkförståelsen är bristfällig. För personer som inte utvecklar tal ökar svårigheten att göra sig förstådd för sin omgivning och det ställer större krav på omgivningen att uppmärksamma och kunna tolka personens signaler. De har vad man brukar kalla konkret tänkande med nedsatt förmåga att förstå symboler, abstraktioner och generaliseringar. Många med autism störs av överdrivet talande, långa meningar eller att flera samtalar med varandra samtidigt. De har svårt att själva använda och svårt att tolka ickeverbala signaler, vilka är en viktig del i all kommunikation. De reagerar inte adekvat på andra människors ansiktsuttryck och kan ej delta på ett jämbördigt sätt i samtal (T. Peeters.) Autism medför specifika svårigheter att förstå meningen med att umgås med andra människor, svårigheter att generalisera och tänka abstrakt. Vi har valt att utgå ifrån en person med begåvningshandikapp och autism som vi jobbar med i boendet och i den dagliga verksamheten. Under skoltiden började man arbeta på ett strukturerat sätt med pictogrambilder och tecken för personen. Detta arbetssätt överfördes på boendet och arbetsplatsen och har varit grunden för personens kommunikation. Vi har försökt att jobba utifrån en gemensam helhetssyn och har sökt i litteraturen efter arbetsmetoder runt liknande problematik och funnit att det inte finns något som är anpassat efter de behov vi har. Det kan bero på att man inte fokuserar på personer med denna problematik i litteratur och media. Eftersom utvecklingen inte sker i samma takt, och inom vissa områden aldrig kommer att visa framsteg. Vi läser och ser bara de som gjort underverk och utvecklats över förväntan. Därför är det extra viktigt att ta tillvara de möjligheter, om ens små, som finns och utveckla dessa. Vi har provat olika begåvningsstödjande hjälpmedel, olika metodiker och dataprogram/datahjälpmedel utan någon större framgång.

Eftersom kommunikationen inte har fungerat på ett tillfredsställande sätt har det lett till frustration och missförstånd mellan personal och personen. Vi vill skapa ett kommunikationssätt som utgår ifrån personens begåvningsnivå och som skapar förutsättningar att lyckas i kommunikationen. Det skapar i sin tur lust och förutsättningar att vilja utvecklas.

Syfte

Syftet med projektet är att fastställa kommunikationsnivån hos en människa med lågfungerande autism samt att kunna arbeta utifrån den unika människans speciella förutsättningar. Att finna en modell för att utveckla kommunikationen samt utarbeta en arbetsmodell för personal som arbetar med människor som har det här handikappet. Syftet är också att upptäcka och använda nya tekniska, pedagogiska hjälpmedel. Dataprogrammen som finns är ofta för svåra och är ej anpassad för dessa lågfungerande autister.

Metod

För att genomföra det här projektet var det viktigt att **vi** hade samma utgångspunkt. Därför bildade vi en arbetsgrupp bestående av 2 personal från boendet och en personal från arbetet, vi kände också att det var viktigt att vi hade stöttning utifrån, därför tog vi handledning av Bengt Åkerström på FOU-Jämt.

Personbeskrivning

Vår person är en man i trettioårsåldern. Han har ett gravt begåvningshandikapp och autism. Han har inget tal utan kommunicerar med egna tecken, gester och mimik. Han är social och utåtriktad, utifrån sina förutsättningar. Är intresserad av musik, människor och vill kommunicera, gillar bilar, motorcyklar och tjejer. Han fungerar bäst när han har en tydlig struktur som visar hur dagen ser ut.

Arbetsprocess

Uppstartsdag

Vi började projektet med att samla personalgrupperna från boendet och arbetsplatsen, respektive arbetsledare och den externa hjälp som vi trodde vi kunde behöva under projektet. Där presenterade vi projektet och diskuterade ihop oss för att få en gemensam utgångspunkt.

Kylens skala

Vi gjorde en kartläggning av personens begåvningsnivå enligt Kylens ABC nivåer. (Kommunicera mera, Mats Granlund & Cecilia Olsson 1988). Vi bestämde att vi skulle ha kontinuerliga träffar i projektledningen ca varannan månad då vi skulle diskutera tillvägagångssätt och dra slutsatser av resultaten.

Inledande observationer

Vi har under en månad observerat personens kommunikationsätt. Vi har valt att mäta de gånger han själv har tagit initiativ till kommunikation, utifrån den metod han själv valt att kommunicera på.

Videoobservationer

Nästa steg var videoobservationer. Vi filmade i 3 omgångar. Det var viktigt att det var en liknande situation både på boendet och på arbetsplatsen

Den första omgången

Vi valde situationer som vi visste innehöll en aktiv kommunikation från personen. Därför valde vi matsituationerna. Filmningen skulle ske helt förutsättningslöst

Andra filmomgången

Vi ändrade förutsättningarna och personalen skulle kräva aktiv kommunikation av personen innan personalen responderade.

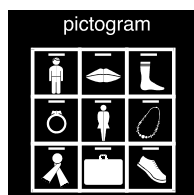
Tredje omgången

Skulle vara när personen själv valde att kommunicera. Filmningen begränsades till fyra olika tidsbegränsade tidpunkter per dygn, två tillfällen på jobbet och två på boendet.

Kommunikationssätt

Vi gjorde en genomgång av personens kommunikationssätt.

- pictogrambilder
- konkreta saker och handlingar
- foton
- tecken

Figur 1. Pictogrambild för pictogram

Figur 2. Ett foto, en digital bild. Alltså ett alternativ till pictogrambild men inte lika abstrakt

Observationsscheman

Nästa steg blev observationsscheman (se figur 3). Vi använde dessa i 2 omgångar. Observationen grundar sig på personens egna val av kommunikation. Måltiderna och redan strukturerade aktiviteter är undantagna. Vi markerade med ett streck varje gång personen gjorde en åtbörd, d v s tog fram ett objekt eller en bild. Markeringen gjordes i den kolumn som vi bedömde passade. Skrev kommentarer för att förtydliga situationen och noterade till sist vem som utfört observationerna.

1:a observationsperiod

Under den första observationsperioden gjorde vi observationer under två veckor 4 ggr/dygn under vardagarna. Observationerna skedde både på boendet och på arbetet.

2: a observationsperiod

Den andra omgången gjordes observationerna hela dagarna både på boendet och på arbetsplatsen och under en längre tidsperiod, 3 veckor.

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
Åtbörder m.m				
Slår ihop Handflator när Han vill veta vad som händer.				
Objekt				
Tar fram väskan när han vill åka till stugan.				
Bilder: tar fram bilden på				
cd-spelaren 				
dansa 				
Personal				
Boendet				
Jobbet				
Anhöriga				

Figur 3. Observationsschema

Resultat

Enligt nivåläggning av personen enligt Kylens modell kan vi se hur personens begåvningsnivå ser ut i de olika kategorier som beskrivs nedan. Den visar att personen har svårt med att tolka abstraktioner.

Kylens skala

C						
B				X		X
		X	X		X	
A3						
	X					
A2						
A1						
	kvalitet	kvantitet	tid	rum	orsak	språk

Figur 4. Kylens skala

Kylens skala beskriver begåvningsnivåerna A1 – C, där A1 = lägsta begåvningsnivån och C = högsta begåvningsnivån.

Kvalitet

A2 : Tingen finns i förhållande till personen. Grov undersökning genom handling.

A3 : Tingen undersöks medvetet. Tingen finns även osedda.

Vår placering är mellan A2 och A3 med motivation att:

Vår person vet att saker och ting finns trots att han inte ser dem, han undersöker inte saker på ett medvetet sätt utan mer sporadiskt då det finns vissa mönsterbilder som attraherar honom.

Kvantitet

A3: I hanterandet jämförs olika aktiviteter här och nu t.ex. " plocka ur lekar".

B: Lika, många, inga, en, två, fler jämförelser mellan två aspekter. Individen pendlar mellan olika antals- och storleksmått.

Vår placering är mellan A3 och B med motivation att:

Vår person förstår, här och nu men han förstår inte jämförelser mellan två aspekter, inte lika, många, eller två.

Tid

A3: Förväntan om nästa tidlänk växer till tidsserier.

B: Tidskedjan växer till dygn. Tiden ordnas utifrån egna upplevelser. Därför en subjektiv tidsupplevelse rolig = snabb, tråkig = långsam.

Vår placering är mellan A3 och B med motivationen att:

Vår persons tidsuppfattning är subjektiv och bygger på ordningsföljd.

Rum

A3: Tingen relateras parvis mot varandra. Objektiv rumsuppfattning i jämförelse med egna placeringen.

B: Individens erfarenhetsmässiga närrum blir en helhet. Mellan närrummen består uppfattningen av kedjor. Egna erfarenheter ger gränsen för kunskap.

Vår placering är B med motivationen att:

Vår persons rumsuppfattning bygger på egna erfarenheter.

Orsak

A3: Mål och vägen till mål särskiljs. Varierar avsiktligt, nykombinerar.

B: Syftesförklaringar, allt har ett syfte. Tänkanet styr handling och uppmärksamhet utifrån de strukturer som finns. En orsak i taget utifrån egna upplevelser.

Vår placering är mellan A3 och B med motivationen att.

Vår person förstår skillnaden mellan målet och vägen till målet. Han har svårt att förstå syftesförklaringar och tänkandet styr inte handlandet.

Språk

A3: Reaktionsspråk, signaler + gest och ordsymboler delvis fria från situationen.

B: Bildförståelse. Två och flerordssatser samt utvecklat gestsymbolspråk.

Vår placering är B med motivationen att:

Vår person har bildförståelse och ett gestsymbolsspråk.

Inledande observationer

Första observationen visade att när personen själv fick välja valde han att kommunicera med konkreta saker och handlingar, t.ex. när han vill åka skoter visar han hjälmen. I andra hand väljer han tecken och foton och i sista hand väljer han pictogram. Detta resultat blev vårt utgångsläge när vi påbörjade projektet.

Resultat av inledande observation

	Jobb fm	jobb em
11/3	mat 1 ringa 1	ringa 6
12/3	Mat 1 ringa 4	ringa 3
15/3	ringa 5	ringa 6
16/3	ringa 2	ringa 4
	Hemma före middag	Hemma efter middag
10/3	Håkan 2	Veta vad som händer 2

Ringa 3

11/3 (var låst på låneskotern)

Ta sig på bakhuvudet. (Pappa)
Skoterhjälms 1

15/3 Bild på Mamma 1

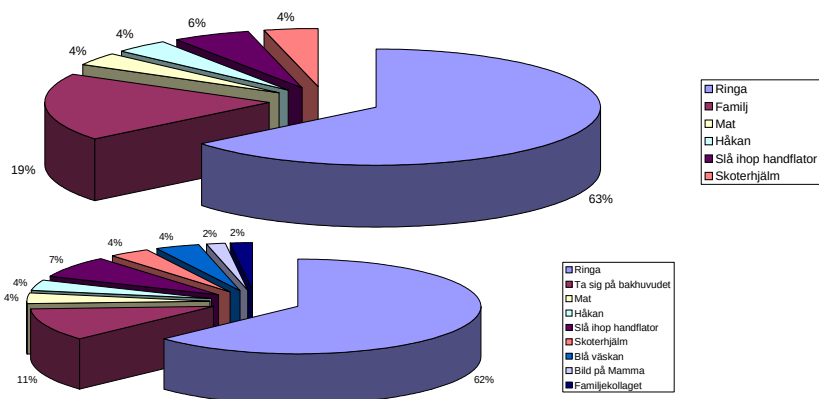
Slå ihop handflatorna. Vad händer

16/3 Tar sig på bakhuvudet 3
Tar fram väskan 1

Tar sig på bakhuvudet 1
Tar fram väskan 1
Leder fram till familjekollaget 1
Tar fram Skoterhjälmen.

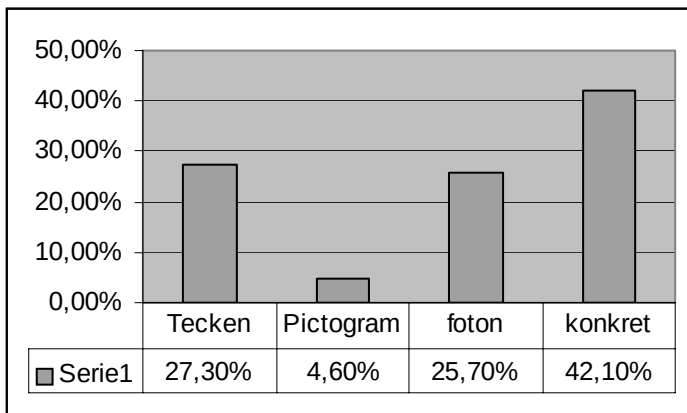
Det jag kan läsa ut av den här är att det han börjar kommunicera om en dag eller kväll fortsätter han att kommunicera om. Tex. den 16:de är det bara familjen. Även om han visar hjälmen där så kan det vara för att han och pappa brukar åka skoter.

Det verka också som han bara vill tala om några begränsade ämnen. Med ringa som det viktigaste.

Figur 5. Resultat av inledande observation

6 % av gångerna han väljer att kommunicera väljer han ringa bilderna. Resten är lite mer jämnt fördelade. Men skulle man slå ihop de ämnena som handlar om familjen så skulle man se att 19 % procent handlar om de. Skulle man dessutom slå ihop ringa som egentligen handlar om familjen, eftersom de är i princip de enda han ringer till, så skulle det bli i 81 % eller fyra av fem gånger han väljer att kommunicera om familjen.

Figur 6. Hur personen väljer att kommunicera

Videoobservationerna

- Vi såg att personal ofta förekom personen, vilket inte ställer krav på aktiv kommunikation från personen själv.
- Vi såg att han tydligt på ett konkret sätt kunde visa vad han ville, t.ex. plocka fram specifik mat som han ville ha.
- Vi såg att personen anpassade sin kommunikation efter den personal som jobbade. T.ex. när Kalle jobbar tar han fram borsten men inte när Lisa jobbar, i samma situation.

Genomgång av personens kommunikation

Utifrån de observationer vi gjort valde vi att plocka bort en del gamla och ointressanta bilder. Vi gjorde en lista på hur vi tolkar bilder, tecken och de konkreta kommunikationssätt personen har. Meningen med listan var att alla personal runt personen skulle svara på samma sätt.

Boendet gjorde personens språk mer lättillgängligt. Två nya språktavlor och tydligare mobila enskilda bilder tillverkades av ett hållbart och tåligt material. När vi valde vilka bilder vi skulle använda utgick vi ifrån den observation vi tidigare gjort och de pictogrambilder som redan var inarbetade fick vara kvar. Observationen visade att hans intresse för foton

vara större än för pictogram så därför valde vi fler foton. Språktavlorna delades upp med foton på den ena och pictogram på den andra.

Detta resulterar i att vi sanerar i hans bilder, tar bort bilder som han inte är intresserad av eller använder. Vi gör en gemensam tolkningslista (bilaga 1 och 2) för de bilder han använder för att han ska få samma respons på bilderna oavsett om han visar dem hemma eller på jobbet. Vi korregerar prattavlorna utifrån den nya bildordningen. Två stycken på boendet, en med foton och en med pictogram. Tydliga enskilda mobila pratbilder i ett hållbart material, se figur 6.

Figur 7. Mobila pratbilder på boendet

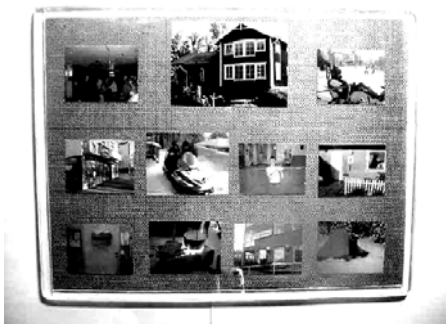
Figur 8. En almanacka med bilder och text för varje dag, som visar vad som händer och vem som jobbar under en dag. Ger personen en helhetsbild över sin dag

Figur 9. Prattavla med pictogrambilder

Figur 10. Prattavla med foton

Figur 11. Prattavla med foton

Figur 12. Prattavla med pictogrambilder

Konkreta saker och handlingar

Under vår första observation såg vi att personen i första hand valde konkreta saker och handlingar när han ville kommunicera. Utifrån det gjorde vi tre väskor som symboliserar olika ändamål, 1 jobbväska, 1 sovaöverväska, 1 överdagenbesöksväska. Bestämda aktiviteter på bestämd dag, tisdag = städdag, onsdag = bakdag och fredag = pizza.

Foton

Öka användandet av foton, då vi såg enligt första observationen att personens intresse för foton var större än för pictogrambilder.

Tecken

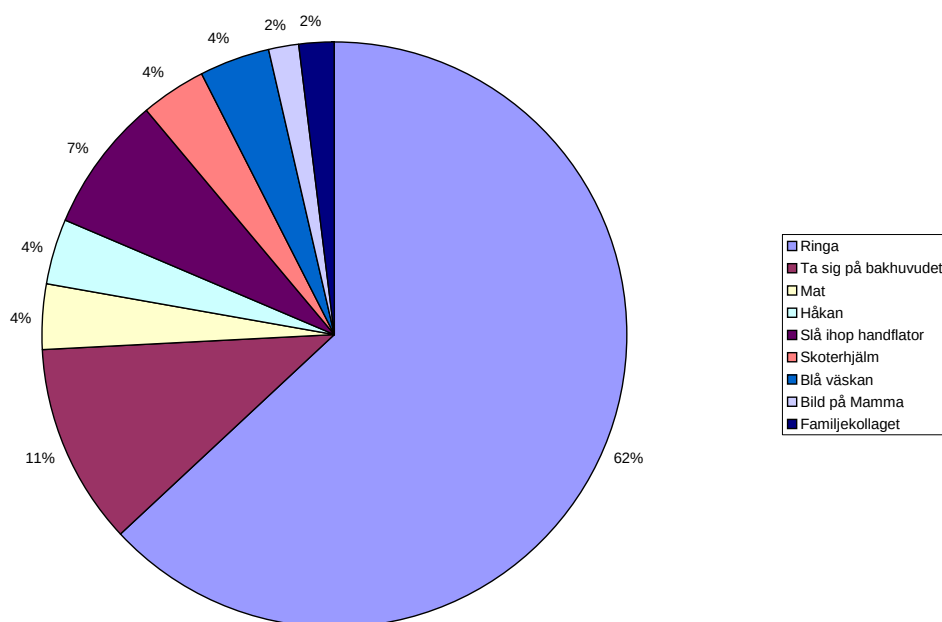
De tecken han använder fortsätter han med. Vi har gjort en gemensam lista över hur dessa tecken skall tolkas så han får samma respons oavsett vem han kommunicerar med.

Pictogrambilder

Vi valde att fortsätta jobba med de bilder han använder sig av utan att lägga till några nya.

Observationsschema

Visar på innehållet i personens kommunikation under den aktuella observationstiden (bilaga 3 och 4).

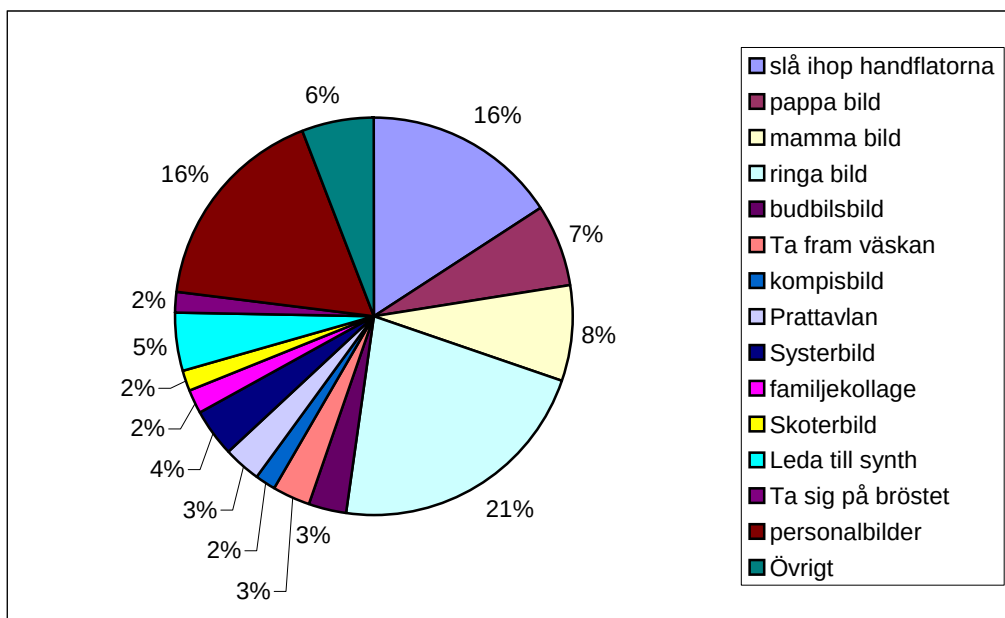

Figur 13. Observationsschema 1

Det mest förekommande personen valde under den aktuella perioden var att ringa. På arbetet pekade han på telefonbilden, vilket symboliserar att ringa till familjen. I hemmet använde han sig av olika alternativ för att visa att han ville ringa, leda personalen till telefonen, lyfta av telefonen, och peka på telefonbilden.

Det näst mest förekommande var att klappa sig på bakhuvudet vilket är tecken på pappa. Andra vanligt förekommande initiativ till kommunikation är den blå väskan, bild på mamma och familjekollaget. Så 4 ggr av 5 var det kommunikation om familjen.

Övrig kommunikation handlade om personal som slutat under den aktuella tiden och olika aktiviteter.

Figur 14. Observationsschema 2

Detta observationsschema skedde under en längre tidsperiod och personen observerades under hela dygnet vilket visar på en mer varierad kommunikationsbild än vid tidigare observationsperiod.

Även denna gång var "ringa" den mest förekommande initiativet till kommunikation. Det man kan se på det här schemat är att han 16 procent

av gångerna väljer att slå ihop handflatorna, som betyder att han vill veta vad som händer. Precis som under den förra observationen så är det även bilder på mamma och pappa som är det dominerande med 16 resp 8 procent. Det han även gjorde mycket under den här perioden var att han tog sig på bröstet. Det har ingen speciell innebörd mer än att han vill ha uppmärksamhet och kontakt.

Den personalbild personen pekade mest på var en personal som vid den aktuella perioden slutade.

Diskussion

Observationsscheman

Vi kan se att vår person väljer att kommunicera om vissa saker under en begränsad period, beroende på vad som är intressant för honom just då. Det som också påverkar personens kommunikation är tidpunkt på året, specifika händelser såsom aktiviteter knutna till helger, ev personalförändringar, aktiviteter knutna till årstiden m.m. Om vi jämför den andra observationen med den förra som var kortare och under en annan period kan vi se att han väljer att kommunicera om fler och andra saker, beroende på tidsperspektivet som såg olika ut vid observationstillfällena. Den mest förekommande bilden var ringabilden, och det var framförallt på hans arbete, där han vet att han inte ringer. Det man kan se är att familjen är något som han alltid väljer att kommunicera om.

Slutsatser

Vi har kommit fram till i projektet, att det vi har jobbat mest strukturerat med sedan skoltiden, dvs. pictogram och tecken är det personen valt i sista hand. Det vi också sett efter Kylens skala är att vi har utgått från en högre begåvningsnivå och vi har alltså valt arbetssätt/modeller och hjälpmedel som varit för avancerade för vår person. Vi har försökt utveckla personens kommunikation utifrån vardagliga saker och händelser istället för att utgå från hans intressesfär vilket påverkar motivationen att kommunicera. Vi har haft ett arbetssätt där personen har anpassat sin kommunikation efter vilken personal som jobbat, istället för att personalen har anpassat sig till personens sätt att kommunicera, då det krävs att personalen har en enhetlig tolkning av personens gester/bilder/handlingar osv.

Vi kan se utifrån observationerna att vår person har en ensidig kommunikation då han upprepar samma kommunikation under en och samma tidsperiod.

Tiden

Observationerna är gjorda under en begränsad tid, det innebär att intressen och kommunikation styrs av årstiden och viktiga händelser. Därav den begränsade kommunikationsbilden i observationsperiod 1. Observationsperiod 2 beskriver en kommunikationsbild som sträcker sig över längre tidsperiod och under hela dygnet, vilket visar på en större variation i personens kommunikation.

Struktur/bildförståelse.

Vi har under projektets gång ifrågasatt huruvida personen har förstått innebörden av vissa pictogrambilder eller om dessa har varit en del av hans vardagsstruktur.

Framtid

Utifrån de slutsatser vi har dragit så vet vi på vilken nivå vi kan erbjuda personen möjlighet att lyckas i sin kommunikation. Personen kommer att få arbeta mer aktivt i sin kommunikation. Personalen kommer att vara mer uppmärksam och anamma personens ”nya” gester/handlingar osv. och överföra dessa till den övriga personalgruppen.

Tips och idéer

Utifrån ett helhetsperspektiv är det viktigt att involvera alla personer i personens omgivning, så att alla strävar mot samma mål. För att personen skall få en utvecklande och framgångsrik kommunikation är det viktigt att all personal runt personen har ett professionellt bemötande vilket innebär att man tolkar personens gester/tecken/handling/bilder på lika sätt, t.ex. att klappen på axel alltid betyder gå ut.

Om man jobbar med en person som har lite eller otydlig kommunikation så är vårt tips att man bygger på personens intressesfär för att bibehålla och öka motivationen till kommunikation.

Det är viktigt att inte förekomma personen utan att uppmuntra och uppmåna till kommunikation, likaväl som att alltid ge positiv respons på kommunikationen även om det inte alltid går att genomföra önskemålen. Personalen säger t.ex. ”Visa vad du vill”, ”Vad bra att du visar vad du vill, men du ska inte göra det idag. Du ska göra det imorgon”

Det första vi anser att man ska göra är att kartlägga begåvningsnivån hos personen. Ta hjälp av psykolog eller kurator från t.ex. habiliteringsteamet. Vi rekommenderar att man utgår ifrån kylens begåvningsnivåer (abc). Att kartlägga begåvningsnivån gör det möjligt att erbjuda kommunikationshjälpmedel som personen kan tillgodogöra sig utifrån sina förutsättningar och lusten att kommunicera.

Det är viktigt att ta till vara personens egen vilja om vad och hur han vill kommunicera. T.ex. om personen väljer att *klappa* sig på axeln för att visa att han vill gå ut, så är det ett eget valt tecken som visar vad han vill och det är det som är utgångspunkten för kommunikationsutvecklingen. Tanken är att använda ”hans” gest/tecken/bilder t.ex. *klappen*, och överföra den på andra saker för att få honom att visa vad han vill, t.ex. att *klappa* på vattenkranen för att visa att han är törstig.

Videofilmning är ett bra alternativ i fasta situationer där den inte stör verksamheten, med det menar vi att man kan ha kameran i ett skåp eller hylla fast monterad, dvs. att man inte springer omkring med den.

När man väljer att använda observationsscheman är det viktigt att alla inblandade vet syftet och vad det är man ska titta på i observationen. Det ska vara ett tydligt och lätt att använda. Observationen skall ske under en förutbestämd tidsperiod.

Det finns många pedagogiska begåvningshjälpmedel att tillgå via habiliteringsteamet, men i vårt fall visade det sig att de mest framgångsrika kommunikationshjälpmedlen för personen är de vi har konstruerat själva, utifrån personens sätt att kommunicera, t.ex. prattavlor, specialanpassade väskor efter ändamål osv.

Kommunikationssättet är personligt. Oavsett vem som jobbar eller vid personalskifte skall detta ej påverka personens kommunikation vilket kräver en väl utformad dokumentation och att ”gammal” personal överför kunskapen till ”ny” personal.

Slutord

Detta projekt är koncentrerat runt en specifik person men tillvägagångssättet är applicerbart och användbart för andra personer med kommunikationssvårigheter oavsett funktionshinder.

Referenser

Peeters, T. (1988) *Autism, från teoretisk förståelse till praktisk pedagogik*. Stockholm: Liber

Granlund, M (1983) *Barndomspsykos – flerhandikappad?* (Kylens skala). ALA.

Granlund, M och Olsson, C (1988) *Kommunicera mera*
Stockholm: Modin tryck.

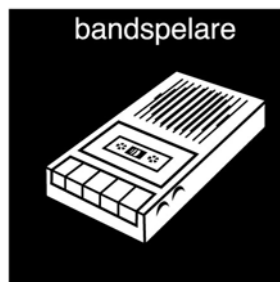
Bilaga 1

Svarar på när han skall till jobbet.

Talar om att han skall duscha

Finns bara på jobbet. Står för rast.

Städning

Svara på om han skall på dans samma kväll, han frågar.

Pratbild. Generellt prat om fest.

Visar att han vill ha fest, planerar för fest

Humörsbild. Visar hur han mår.

Symboliserar måltid

Svarar på frågan om han ska äta ute

Pratbild. Man pratar generellt om skoteråkning.

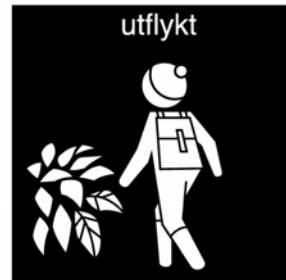
Finns bara på jobbet. Symboliserar hemgång.

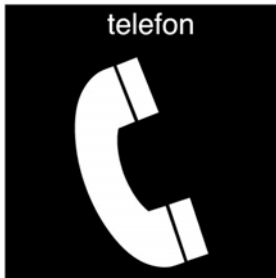
Visar att han inte mår bra.

Svarar på om han skall till tandläkare samma dag.

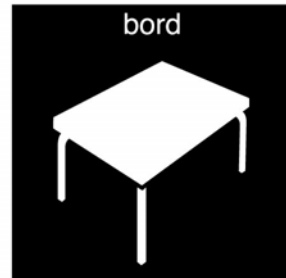
Visar att han vill åka på utflykt

Hemma: visar att han vill ringa. Krav
t han ska visa vem han vill ringa till.

Humörsbild. Visar hur han mår.

Jobbild. Symboliserar arbete.

Jobbild. Symboliserar samling.

Foton

Köra budbil

Tugga papper

OBSERVATIONSCHEMA: KOMMUNIKATIONSUTVECKLING

Instruktioner

- Ett formulär per observationstillfälle, dvs. ett för 16.00-16.30, ett för 18.30 – 19.00 osv.
- Fyll i datum och kryss för den tidsperiod det gäller
- Sätt ett streck för varje gång X gör en åtbörd, tar fram ett objekt eller en bild, i den kolumn som ni bedömer passa dvs. om hans kommunikation är relevant och förståelig utifrån situation eller om den är felaktig eller inte hör hemma i sammanhanget. Skriv gärna kommentarer för att förtydliga situationen.
- Nytt tillfälle även om det är samma bild är när han gått iväg en sväng eller in på rummet och kommer tillbaka med den
- Till sist notera vem som har utfört observationerna.

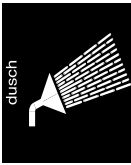
OBSERVATIONSSCHEMA: KOMMUNIKATIONSUTVECKLING (MICA)

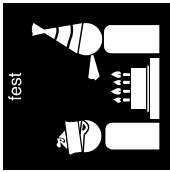
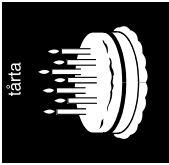
Datum _____

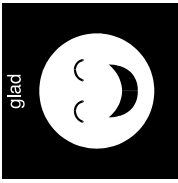
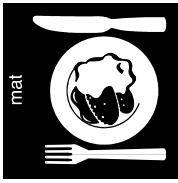
☐ KI 09.30 – 10.00

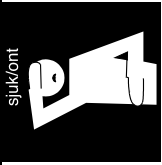
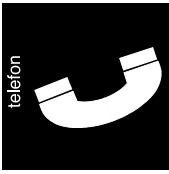
☐ KI 12.00 – 12.30

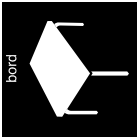
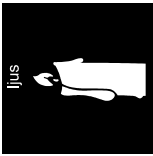
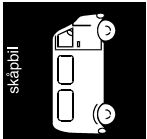
Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
Åtbörder m.m.				
Slår ihop handflator när han vill veta vad som händer				
Tar sig på bakhuvudet när han menar ”pappa”				
Objekt				
Tar fram väskan när han vill åka till Kluk				
Tar fram skoterhjälmen/overallen när han vill åka skoter				
Pekar på karotter =frågar vilken mat han ska få (hemma)				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
Tar av sig skorna när han inte vill gå ut				
Pekar på matlistan = frågar vilken mat han ska få (Jobbet)				
Leder till familjekollaget när han vill prata om familjen				
Bilder: tar fram bilden på				
				
				
				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
				
				
				
				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
glad 				
mat 				
restaurang 				
snöskoter 				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
sjuk/ont 				
tandläkare 				
utflykt 				
telefon 				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
ledsen 				
Jobbild bord 				
Jobbild ljus 				
Jobbild skåpbil 				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
Personalbild, Boendet Nils				
Maj-Britt				
Anders				
Rikard				
Johnny				
Lasse				
Jobbet Eva				
Håkan				
Anhöriga				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
Bilder: tar fram bilden på Tugga papper				
				
Köra budbil				
				

OBSERVATIONSCHEMA: KOMMUNIKATIONSUTVECKLING

Instruktioner

- Ett formulär per observationstillfälle, dvs. ett för 16.00-16.30, ett för 18.30 – 19.00 osv.
- Fyll i datum och kryss för den tidsperiod det gäller
- Sätt ett streck för varje gång X gör en åtbörd, tar fram ett objekt eller en bild, i den kolumn som ni bedömer passa dvs. om hans kommunikation är relevant och förståelig utifrån situation eller om den är felaktig eller inte hör hemma i sammanhanget. Skriv gärna kommentarer för att förtydliga situationen.
- Nytt tillfälle även om det är samma bild är när han gått iväg en sväng eller in på rummet och kommer tillbaka med den
- Till sist notera vem som har utfört observationerna.

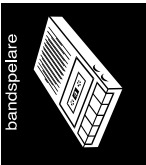
OBSERVATIONSSCHEMA: KOMMUNIKATIONSUTVECKLING (BOSTADEN)

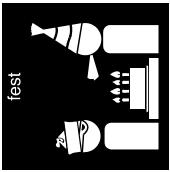
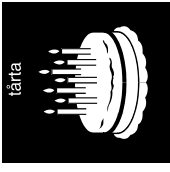
Datum _____

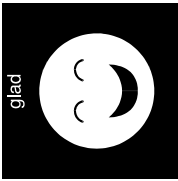
☐ KI 16.00 – 16.30

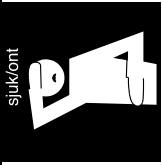
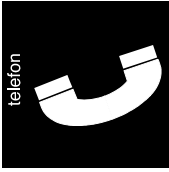
☐ KI 18.30 – 19.00

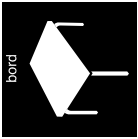
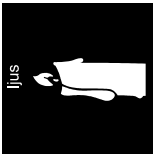
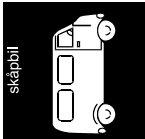
Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
Åtbörder m.m.				
Slår ihop handflator när han vill veta vad som händer				
Tar sig på bakhuvudet när han menar ”pappa”				
Objekt				
Tar fram väskan när han vill åka till Kluk				
Tar fram skoterhjälmen/overallen när han vill åka skoter				
Tar av sig skorna när han inte vill gå ut				
Pekar på karotter =frågar vilken mat han ska få (hemma)				
Pekar på matlistan = frågar vilken mat han ska få (Jobbet)				
Leder till familjekollaget när han vill prata om familjen				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
Bilder: tar fram bilden på 				
				
				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
dammsugare 				
dansa 				
fest 				
tårta 				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
				
				
				
				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
sjuk/ont 				
tandläkare 				
utfläkt 				
telefon 				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
ledsen 				
Jobbild bord 				
Jobbild ljus 				
Jobbild skåpbil 				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
Personalbild, Boendet Nils				
Maj-Britt				
Anders				
Rikard				
Johnny				
Lasse				
Jobbet				
Eva				
Håkan				
Anhöriga				

Kommunikation	Rätt/meningsfullt i situationen	Fel/ej meningsfullt eller irrelevant i situationen	Kommentarer/tolkning	Den som noterat
Bilder: tar fram bilden på Tugga papper				
				
Köra budbil				
				

FoU-Jämt är kommunernas forsknings- och utvecklingsenhet för
socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård i Jämtlands län

Information om FoU-Jämt finns på hemsidan
fou.jamtland.net

Rapporter ur FoU-Jämts rapportserie kan beställas via post eller e-post

ISSN 1651-7253

FoU-Jämt · Mittuniversitet · 831 25 Östersund
foujamt@miun.se